

Stručni tim za praćenje primjene (provođenja) Revidiranog akcionog plana
Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma

IZVJEŠTAJ

O PRIMJENI REVIDIRANOG AKCIONOG PLANA BOSNE I HERCEGOVINE O OBRAZOVNIM POTREBAMA ROMA za 2011. godinu

(Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 18. sjednici održanoj 30. 8. 2012. godine,
razmotrilo je i usvojilo ovaj Izvještaj.)

maj/svibanj 2012. godine

I Uvod

Revidirani akcioni plan Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljem tekstu: RAP) usvojen je na 128. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine 14. 07. 2010. godine. Ovim dokumentom definirana su četiri cilja i četrdesetsedam mjera kako bi djeca ove marginalizirane grupacije imala ravnopravnost u pogledu dostupnosti kvalitetnom obrazovanju i kako bi mogla sticati neophodna znanja za kasnije kvalitetnije integriranje u društvo. Kvalitetno obrazovanje je za Rome jedini put izlaska iz kruga marginalizacije i socijalne izolacije.

Na osnovu zaključka Vijeća ministara, ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH donio je Odluku o formiranju Stručnog tima za praćenje primjene (provođenja) RAP-a („Službeni glasnik BiH“, broj 5/11). Stručni tim za praćenje primjene (provođenja) RAP-a (u daljem tekstu: Stručni tim) čine predstavnici nadležnih državnih ministarstava, entitetskih ministarstava obrazovanja i Odjela za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta BiH i dva predstavnika Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH (8 članova). U Stručnom timu još uvijek ne participiraju dva predstavnika Odbora za Rome, koji će biti uključeni kada se formira Odbor za Rome u novom sazivu.

Suštinski zadatak Stručnog tima je redovno praćenje primjene (provođenja) RAP-a sa svim indikatorima, ali i praćenje temeljnih indikatora, uspostava sistema prikupljanja i dostave informacija od svih nadležnih institucija o primjeni (provođenju) RAP-a, a po potrebi, i provođenje drugih aktivnosti u vezi implementacije RAP-a.

Stručni tim najmanje jednom godišnje putem Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ministarstvo za ljudska prava) podnosi izvještaj Vijeću ministara Bosne i Hercegovine o provođenju RAP-a.

Nakon formiranja Stručnog tima Ministarstvo za ljudska prava formira širu mrežu podrške Stručnom timu, a u cilju uspostave sistema dostavljanja informacija Stručnom timu.

Šira mreža je uspostavljena na osnovu nominacija od strane nadležnih ministarstava za obrazovanje: Republike Srpske, kantona/županija i Odjela za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta BiH. (Republika Srpska 6 predstavnika Aktiva direktora regija gdje su nastanjeni Romi, 6 predstavnika kantonalnih ministarstava obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine gdje su nastanjeni Romi i 1 predstavnik iz Brčko Distrikta).

Pored 13 članova mreže koju čine predstavnici obrazovnih vlasti, mreži će se priključiti i predstavnici romskog nevladinog sektora, koji će biti nominirani na način koji će predložiti članovi Stručnog tima ispred Odbora za Rome.

Formiranjem Stručnog tima i uspostavljanjem šire mreže otpočelo se sa provođenjem RAP-a.

Stručni tim je u cilju prikupljanja podataka od strane nadležnih obrazovnih vlasti pripremio metodologiju za praćenje primjene (provođenja) RAP-a. U avgustu/kolovozu 2011. godine sačinjen je preliminarni, odnosno prvi izvještaj o primjeni RAP-a. Pri izradi preliminarnog izvještaja Stručni tim se suočio sa poteškoćama nedostatka sveobuhvatnih pokazatelja za cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine.

Po metodologiji koju je pripremio Stručni tim podatke su dostavili članovi šire mreže Aktiva direktora Republike Srpske, Odjela za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta BiH i jednog kantona (Zeničko-Dobojski), od šest kantona u FBiH gdje su nastanjeni Romi.

Ministarstvo za ljudska prava, a u cilju sačinjavanja Izvještaja o stanju ljudskih prava u BiH, zatražilo je pismenim putem od svih nadležnih obrazovnih vlasti dostavu informacija za oblast obrazovanja sa posebnim naglaskom na djecu Roma u obrazovnim sistemima. Nakon tog zahtjeva, tražene informacije je dostavilo ostalih pet kantona/županija.

Podaci dostavljeni Ministarstvu za ljudska prava, a koje je Stručni tim koristio za sačinjavanje *preliminarnog*, prvog izvještaja, nisu bili usaglašeni sa predviđenom metodologijom za prikupljanje podataka te se nije mogao sačiniti izvještaj koji bi osigurao praćenje primjene po indikatorima.

Sastanci Stručnog tima održani su uz podršku UNICEF-a.

Za članove šire mreže podrške održana su dva edukativna seminar (mart/ožujak i juni/lipanj 2011. godine) sa ciljem promocije RAP-a, upoznavanja sa metodologijom prikupljanja podataka, edukacije članova šire mreže o planiranju budžeta na svim nivoima vlasti u svrhu implementacije RAP-a. Edukacija je bila usmjerena i na projektne aktivnosti nadležnih obrazovnih vlasti koje bi podržali donatori.

Na drugom seminaru prezentiran je i projekat „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica“ koji je u prvoj polovini 2011. godine uspješno implementiralo Ministarstvo za ljudska prava uz podršku UNICEF-a. Poseban akcenat je stavljen na poteškoće u sačinjavanju izvještaja zbog nedostavljanja podataka od znatnog broja članova šire mreže. Oba navedena seminar je podržao OSCE.

Kako bi Stručni tim po metodologiji koju je pripremio mogao sačiniti Izvještaj o primjeni RAP-a za 2011. godinu, Ministarstvo za ljudska prava je 21. 11. 2011. godine uputilo nadležnim ministarstvima obrazovanja zahtjev za dostavu podataka, a u prilogu akta su dostavljene tabele u koje je trebalo unijeti podatke do 31. 12. 2011. godine. Obzirom da do navedenog roka tražene podatke nije dostavio veći broj kantonalnih ministarstava obrazovanja, Ministarstvo za ljudska prava je prvu urgenciju uputilo 9. 1. 2012., a drugu 21. 2. 2012. godine. Nakon druge urgencije zaprimljeni su dostavljeni podaci od preostala tri kantonalna ministarstva obrazovanja, a zadnji podaci su dostavljeni 30. 4. 2012.

Na osnovu dostavljenih podataka od strane nadležnih ministarstava obrazovanja, praćenjem svih pokazatelja (indikatora), slijedi analiza primjene RAP-a o obrazovnim potrebama Roma sa zaključcima i preporukama za svaki od četiri predviđena cilja.

Analiza primjene RAP-a o obrazovnim potrebama Roma po ciljevima

Cilj 1 : Osiguranje da se djeca pripadnici romske nacionalne manjine uključe u sistem obaveznog osnovnog obrazovanja.

Za realizaciju ovog cilja u RAP-u je predviđeno 16 odgovarajućih mjera. U analizi koja slijedi, prvo će biti prezentirani brožčani pokazatelji.

Sa aspekta održanih edukativnih seminara i kampanja za roditelje o obavezi osnovnog obrazovanja, a koje su poduzela nadležna ministarstva obrazovanja u suradnji sa romskim NVO-ima, održana su 84 sastanka u saradnji sa 13 NVO-a.

Kad je u pitanju upoznavanje romskih zajednica i aktivista o važnosti programa vezanih za rani razvoj djeteta u 15 škola održano je 25 sastanaka.

Još uvijek nije osnovan ni jedan dnevni centar za najmlađu djecu koji bi pružao usluge mladim ženama i majkama romske nacionalnosti, ali i drugim siromašnim majkama.

U Brčko Distriktu BiH su u toku pripreme za otvaranje dnevnih centara, sličnog modaliteta, u pojedinim školama za djecu iz prve trijade, a financirat će ih Vlada Brčko Distrikta. U Bijeljini, u pilot fazi koja je trajala tri mjeseca, je u dnevni centar, sličnog modaliteta, bilo uključeno 17 romske djece.

Samo 27 romske djece je uključeno u vrtiće. U obavezni predškolski odgoj i obrazovanje bilo je uključeno 51 dijete, a saradnjom NVO-a sa školama još je 69 djece bilo uključeno u predškolske programe.

Roditelji romske nacionalnosti su o potrebi uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje informirani kroz 16 info skupova uz sudjelovanje 6 NVO-a.

Budžetska sredstva za uključivanje djece u predškolske programe su obezbijedena samo u opštini Bijeljina kao udružena sredstva sa UG Otaharin u visini od 3. 700 KM.

Samo dva centra za socijalni rad (u Visokom i Bijeljini) su dostavila školama podatke o djeci koja treba da budu uključena u predškolske programe. U ovoj aktivnosti doprinos su imala i tri romska udruženja (u Visokom, Bijeljini i Banjoj Luci).

Kroz projekte su omogućeni kraći dnevni programi za 257 romske djece pred polazak u školu. Ministarstvo za ljudska prava je kroz projekat „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica“ uključilo 237 romske djece. Projekat je implementiran u 11 općina, a podržan je od UNICEF-a. UG Otaharin je kroz svoj projekat omogućilo uključivanje za 20 djece.

Kroz dodatnu edukaciju organiziranu u cilju ojačavanja sposobnosti i vještina učitelja i nastavnika za rad sa romskom djecom educirana su 992 učitelja i nastavnika i 27 romskih asistenata. Edukacije su podržane kroz projektne aktivnosti Ministarstva za ljudska prava, ministarstava obrazovanja i pedagoških zavoda entiteta i kantona, NVO-a, a projektne aktivnosti su podržali UNICEF, OSCE, Save the children Norway i Caritas Švicarske.

Ukupan broj romske djece uključene u redovno osnovno obrazovanje u školskoj 2011/2012. godini je **3.024**.

Nije poznato koji je stvarni broj Roma koji živi na teritoriji države, a samim tim ni broj romske djece, jer je zadnji popis stanovništva u Bosni i Hercegovini bio 1991. godine. Procjene domaćih i stranih NVO-a razlikuju se u više desetina hiljada Roma.

Ministarstvo za ljudska prava (kako bi moglo pristupiti izradi akcionih planova za Rome) je na teritoriji Bosne i Hercegovine (krajem 2009. i početkom 2010. godine) izvršilo evidentiranje romskih potreba.

U Analizi evidentiranja romskih potreba u BiH (MLJPI 2011), gdje se pokazalo da je u BiH evidentirano 16.771 Roma, stoji da je broj osoba koje su maloljetne 42,2% , što bi značilo da je broj maloljetnih osoba (romske djece do 18. godina) 7.077.

Rukovodeći se ovim podatkom Stručni tim je matematički izračunao koliki je broj djece koja trebaju da budu uključena u redovno osnovno obrazovanje (djeca od navršениh 6 godina do 16 godina) što znači 56% od 7.077 djece i to bi odgovaralo brojčanom pokazatelju od **3.963**.

Ako se na procijenjeni broj od 3.963 romske djece i ukupan broj od 3.024 djece uključene u redovno osnovno obrazovanje izračuna procenat dobije se podatak da je **76,30%** romske djece u Bosni i Hercegovini uključeno u redovno osnovno obrazovanje.

U prvom izvještaju za školsku 2010/2011. godinu (nakon usvajanja RAP-a), kad su već poduzimane određene aktivnosti u cilju njegove implementacije, ukupan broj romske djece uključene u osnovno obrazovanje bio je 2.770 ili 69,89%.

U posebne (specijalne) odgojno obrazovne ustanove uključeno je 65 romske djece ili 2,2% (u Mostaru 33 i Sarajevu 27).

Stimulativne mjere kojim bi se pospješilo redovno pohađanje nastave romske djece u nekim školama ogledaju se u obavljanju razgovora sa roditeljima uz prisustvo socijalnih radnika, kroz pomoć pedagoga i psihologa učenicima i roditeljima, obilasku porodica, pomoć u školskom priboru, udžbenicima, odjeći, obući i užini.

Samo kroz projektne aktivnosti NVO-a organizira se dopunska nastava kao pomoć djeci u savladavanju gradiva (primjer: Caritas Švicarske u Sarajevskom kantonu, UG Otaharin u Bijeljini i Tuzlanskom kantonu). Kroz ove projekte su obezbijedeni romski asistenti koji pomažu djeci u savladavanju gradiva i obilaze njihove porodice.

Obavezno osnovno obrazovanje u prvom polugodištu školske 2011/2012 napustilo je 49 učenika i 32 učenika su neocijenjena za prvo polugodište. Od ovog broja neocijenjenih, 25 učenika je otišlo u inostranstvo što je karakteristično za Bijeljину.

Za djecu koja su imala duži prekid u pohađanju nastave neke škole su izradile prilagođene nastavne planove i programe, a u nekim školama, iako nisu urađeni prilagođeni NPP, u praksi se radi na prilagođen način, dok se u većini škola radi isključivo po redovnom nastavnom planu i programu.

Besplatni udžbenici za romsku djecu uključenu u osnovno obrazovanje obezbijedeni su za 1.209 učenika i školski pribor za 301 učenika. Ovaj vid stimulativnih mjera obezbijedili su: Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske, lokalna zajednica, ministarstva obrazovanja i vlade četiri kantona (od šest kantona) u Federaciji Bosne i Hercegovine, Vlada Brčko Distrikta BiH, ali i djelimično kroz donatorska sredstva Save the Children Norway, Švicarska agencija za razvoj i saradnju i UG Otaharin.

Besplatan prijevoz obezbijeden je za 258 romskih učenika, a sredstva je obezbijedila Vlada Tuzlanskog kantona i Grad Mostar.

Školska užina je obezbijeđena za 150 učenika. Ova sredstva (za 135 učenika) su obezbijeđena od SO Bijeljina, Centra za socijalni rad Srebrenik i Općine Gradačac. U Brčko Distriktu (za 15 učenika) sredstva su dali Crveni krst i Zavod KROG Slovenija.

U sistem vanrednog osnovnog obrazovanja uključeno je 225 učenika u 6 škola i za ovu djecu je obezbijeđeno besplatno vanredno polaganje.

U sistem vanrednog osnovnog obrazovanja uključeno je 80 punoljetnih Roma, a besplatno vanredno polaganje je obezbijeđeno u Republici Srpskoj i Hercegovačko-neretvanskom kantonu .

Roditelji romske djece u manjem broju, 23 roditelja, uključeni su u rad organa škola (Savjet i Vijeće roditelja).

Kako bi se podigla svijest o ljudskim pravima i pravima djeteta u osnovnim školama su organizirane aktivnosti u cilju kontinuirane edukacije kojim je obuhvaćeno 168 roditelja, 212 djece i 71 nastavnik. Ove aktivnosti su organizirane u 12 škola kroz 77 edukacija.

U 10 osnovnih škola održano je i 87 edukacija nastavnog kadra, roditelja i sve djece o stereotipima i diskriminaciji u obrazovanju prema Romima i njihovom prevazilaženju. Educirano je 5 nastavnika i 100 djece. Navedene edukacije praktikuju i pedagoški zavodi Tuzlanskog i Zeničko-dobojskog kantona ali nisu vodili evidencije o broju edukacija kao ni broju educiranih nastavnika, roditelja i djece.

U posebne (specijalne) odgojno obrazovne ustanove uključeno je 65 romske djece ili 2,15% i to na području Hercegovačko-neretvanskog, Sarajevskog i Tuzlanskog kantona.

Prema dostavljenim podacima nadležnih ministarstava 1.188 romske djece ili 62,43% uključene u redovno osnovno obrazovanje govori romski jezik.

Zaključak

Nadležna ministarstva obrazovanja otpočela su sa osiguranjem redovnog i sistematskog prikupljanja podataka o stopi upisa i završavanju škole za djecu Roma.

Prateći indikatore po mjerama može se zaključiti da je generalno došlo do određenog napretka sa aspekta održanih edukativnih seminara i kampanja za roditelje romske djece o obavezi osnovnog obrazovanja, i upoznavanje romskih zajednica i aktivista o važnosti programa vezanih za rani razvoj djeteta.

Također, može se zaključiti da je u školskoj 2011/2012, u odnosu na prethodnu školsku godinu, došlo do povećanja uključenosti romske djece u redovno osnovno obrazovanje za **6,41%**.

Ovakav rezultat može imati razloge, prvenstveno, u projektnim aktivnostima Ministarstva za ljudska prava kroz provođenje kraćih dnevnih programa za romsku djecu pred polazak u školu čim je došlo do povećanog upisa djece u prvi razred, ali i aktivnostima koje su škole poduzimale na sprječavanju napuštanja djece iz osnovnog obrazovanja.

Obavezno osnovno obrazovanje u prvom polugodištu školske 2011/2012 napustilo je 49 učenika što je **1,6%** i predstavlja napredak u odnosu na godine prije donošenja RAP-a.

Iako još uvijek nedovoljne, poduzimaju se određene stimulatívne mjere kojim bi se pospješilo redovno pohađanje nastave romske djece, i izdvajaju se budžetka sredstava za stipendiranje jednog manjeg broja učenika, za nabavku udžbenika, školskog pribora, prevoza, užine, odjeće i obuće. Učenici romske nacionalnosti koji pohađaju osnovnu školu u Republici Srpskoj dobijaju besplatno udžbenike i školski pribor. Primjetna su značajna variranja u izdvajanju budžetskih sredstava na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou.

Kako bi se podigla svijest o ljudskim pravima i pravima djeteta u manjem broju osnovnih škola su organizirane aktivnosti u cilju kontinuirane edukacije roditelja, djece i nastavnika. Također, u manjem broju škola organizirane su dodatne edukacije u cilju ojačavanja sposobnosti i vještina učitelja i nastavnika za rad sa romskom djecom koje su rezultat projektnih aktivnosti.

U manjem broju, roditelji romske djece su uključeni u rad organa škola.

Napredak nije postignut na kontinuiranom povećanju broja romske djece uključene u predškolske ustanove niti u uključivanju romske djece u obavezni predškolski odgoj i obrazovanje.

Saradnja centara za socijalni rad i romskih udruženja sa školama je nezadovoljavajuća jer ne dostavljaju podatke školama o djeci koja treba da budu uključena u predškolske programe.

Nije osnovan ni jedan dnevni centar za najmlađu djecu, a koji bi pružao usluge i mladim ženama, majkama romske nacionalnosti. Osnivanje dnevnih centara u RAP-u je planirano s ciljem da se kroz savjetodavnu pomoć, treninge i slično, romskim i drugim siromašnim majkama pomogne da shvate značaj odgoja i obrazovanja njihove djece, ali i razviju nivo svijesti o značaju ljudskih prava. Dnevni centri za najmlađu djecu pružaju mogućnost ranog uključivanja djece u sistem obrazovanja.

Preporuke

1. Kroz projektne aktivnosti osnovati dnevne centare za najmlađu djecu, a koji bi pružali usluge mladim ženama i majkama romske nacionalnosti. Ove projektne aktivnosti bi trebale voditi NVO-e u saradnji sa nadležnim ministarstvima, i/ili lokalnom zajednicom.
2. Sve nadležne institucije za implementaciju RAP-a trebaju dosljedno primjenjivati svih 16 mjera ovog cilja jer se na taj način osigurava romskoj djeci rješavanje problema koji se odnose na kvalitetniji i odgovorniji pristup pravu na obrazovanje i ispunjavanje potrebnih uvjeta za nastavak daljnjeg školovanja. Također, dosljedna primjena predviđenih mjera omogućila bi uključenje sve romske djece u obavezno redovno obrazovanje. (Slijedeći metodologiju kojom je Stručni tim matematički došao do podatka koliki je broj romske djece koja trebaju da budu uključena u redovno osnovno obrazovanje, 939 ili 23,70% romske djece nije uključeno u redovno osnovno obrazovanje)

3. Preispitivanje razloga uključivanja romske djece u posebne (specijalne) odgojno obrazovne ustanove (2,15%) na području Hercegovačko-neretvanskog, Sarajevskog i Tuzlanskog kantona.

Cilj 2: Poticanje romske populacije za nastavak srednjoškolskog obrazovanja, višeg i visokog obrazovanja, ali i osposobljavanja za prvo zanimanje.

Za realizaciju ovog cilja u RAP-u je predviđeno 15 mjera.

U školskoj 2011/2012 godini ukupan broj romskih učenika uljučenih u srednjoškolsko obrazovanje je 243. Broj upisanih učenika u srednju školu u istoj školskoj godini je 122. Po podacima prvog izvještaja u školskoj 2010/2011 ukupan broj romskih učenika uključenih u srednjoškolsko obrazovanje bio je 143.

Ukupan broj učenika koji su napustili srednjoškolsko obrazovanje u školskoj 2011/2012 je 43 od čega su 34 napustila u prvom razredu srednje škole (broj upisanih u I razred 122 , a napustilo u I razredu 34 učenika što je procentualno 28%).

Kao razlozi napuštanja srednjoškolskog obrazovanja navode se materijalni razlozi, samovoljno, promjena mjesta boravka, protivljenje roditelja i stupanje u brak.

Nema ni jednog primjera organiziranja instruktivne nastave za pripremu kvalifikacionih ispita za romsku djecu za upis u srednje škole iz razloga što uglavnom ne postoje kvalifikacioni ispiti za upis djece u srednje škole, nego se upisuju u skladu sa Pravilnikom o upisu učenika u prvi razred srednjih škola, a osnovni kriterij je ostvaren uspjeh u osnovnoj školi. Po dostavljenim podacima samo 6 učenika je dobilo stimulativne bodove za upis u srednju školu.

Besplatni udžbenici obezbijeđeni su za 31 srednjoškolskog učenika a besplatan prevoz za 21. Ova sredstva je obezbijedila lokalna zajednica (grad i opština/općina) i Vlada Brčko Distrikta.

Stipendirano je 65 romske djece u osnovnom i srednjem obrazovanju. Lokalna zajednica stipendira 29 učenika, a za 36 učenika stipendije su obezbijeđene iz donacija. U đačkim domovima nema smještenih romskih učenika.

Dopunska nastava je organizirana samo za jednog srednjoškolskog učenika u Brčko Distriktu. U većini škola roditelji srednjoškolskih romskih učenika ne dolaze na redovne informacije.

Samo u jednom kantonu (Tuzlanski) sve tehničke i stručne škole omogućile su pristup vanrednim programima za stručno osposobljavanje romske djece. Isti pristup je omogućen u Brčko Distriktu u poljoprivrednoj i medicinskoj školi. Instruktivna nastava za pripremu kvalifikacionih ispita pri upisu na visokoškolske ustanove nije uopće obezbijeđena.

Ukupan broj studenata je 17, a 6 studenata je dobilo stimulativne bodove koje predviđa RAP kako bi se osigurala kvota upisa Roma na više i visokoškolske institucije. Obezbijeđeno je 6 stipendija za romske studente (4 stipendije dodjeljuje Grad Banja Luka i 2 stipendije za studente Pedagoškog fakulteta obezbijedene su putem Ministarstva za ljudska prava kroz projekat UNICEF-a). U studentske domove nisu smješteni romski studenti.

U Republici Srpskoj putem Udruženja nacionalnih manjina, Udruženja Roma i centara za socijalni rad dostavljeno je obavještenje o organiziranju obrazovanja odraslih.

U Tuzlanskom kantonu Ministarstvo obrazovanja je finansijski podržalo prekvalifikacije Roma iz sredstava planiranih za implementaciju RAP-a, a Rome su putem sredstava javnog informiranja obavijestili o mogućnosti pohađanja obrazovnih programa za odrasle.

Zavod za obrazovanje odraslih u Banjoj Luci raspisao je poziv za obrazovanje odraslih i zaposleno je 5 Roma koji su se uključili u program osposobljavanja za sticanje prvog zanimanja.

Zaključak

Generalno se može zaključiti da je došlo do napretka sa aspekta upisa romskih učenika u srednje škole u školskoj 2011/2012 godini. Broj upisanih u odnosu na ukupan broj učenika uključenih u srednjoškolsko obrazovanje je gledano procentualno veći za 100%.

Međutim, 28% od broja upisanih u prvi razred srednje škole je u prvom polugodištu napustilo srednjoškolsko obrazovanje. Kao razlog se, pored materijalnog, najčešće navodi samovoljno napuštanje. Samo istraživanje ili adekvatna analiza bi dala odgovor o uzrocima samovoljnog napuštanja srednjoškolskog obrazovanja romskih učenika već u I razredu srednje škole.

Kako bi se osigurala kvota upisa romske djece u srednje škole ministar prosvjete i kulture Republike Srpske je dao pismenu saglasnost za upis osam romske djece u srednje škole, koja nisu imala dovoljan broj bodova, i direktno se pozvao na RAP. Šef Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta, pozivajući se na RAP, uputio je dopis srednjim školama u Brčko Distriktu zahtijevajući obavezan upis za svu romsku djecu koja su se prijavila za upis u srednje škole. Ovih primjera nema u Federaciji BiH.

Relativnim se može smatrati napredak kod upisa Roma na visokoškolske institucije. U odnosu na ukupan broj romskih studenata 35% je upisano u školskoj 2011/2012.

Lokalna zajednica izdvaja budžetska sredstva za 21% romskih učenika u srednjim školama za nabavku udžbenika i prevoz. Lokalna zajednica izdvaja i stipendije za manji broj romskih učenika i studenata. (Nije moguće procentualno iskazati iz razloga što u dostavljenim podacima stoji ukupan broj stipendija za osnovno i srednje obrazovanje.)

Izvjесnim napretkom, mada usamljenim, se može smatrati primjer Ministarstva obrazovanja Tuzlanskog kantona koje je finansijski podržalo prekvalifikacije Roma iz sredstava planiranih za implementaciju RAP-a, i Zavoda za obrazovanje odraslih u Banjoj Luci koji je uključio Rome u program osposobljavanja za sticanje prvog zanimanja.

Napredak nije postignut, nema ni jednog primjera, u organiziranju instruktivne nastave za pripremu kvalifikacionih ispita za romsku djecu za upis u srednje škole i visokoškolske

ustanove. Također, dopunska nastava se ne organizira za romske srednjoškolce. U studentske domove nije smješten ni jedan romski student.

Preporuke

1. Kako bi se osigurala određena kvota upisa u srednje škole i visokoškolske ustanove romskoj djeci, Romima koji žele nastaviti i steći srednje i visokoškolsko obrazovanje trebaju omogućiti potreban broj stimulativnih bodova, i na taj način djelovati na popravljajući neravnopravnog statusa. Ova preporuka je posebno važna i za upis na nastavničke fakultete.
2. Veći angažman lokalne zajednice u dodjeli stipendija za romske učenike i studente i smještaju u studentskim domovima.
3. Sve nadležne institucije za implementaciju RAP-a trebaju dosljedno primjenjivati svih 15 mjera predviđenih u ovom cilju.

Cilj 3 : Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije.

Za realizaciju ovog cilja u RAP-u je predviđeno devet mjera i potrebna je saradnja na regionalnom nivou.

Za standardizaciju romskog jezika kroz regionalne inicijative dobivena su donatorska sredstva a projekat realizira RIC „Kali Sara“ Sarajevo.

Nisu poduzete nikakve aktivnosti na izradi stručne literature o historiji, kulturi i jeziku Roma. Postojeći Priručnik o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina ne oslikava u dovoljnoj mjeri historiju, kulturu i tradiciju Roma kao najbrojnije nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini. No, nadležna ministarstva obrazovanja su uglavnom odgovorila da mogu obezbijediti sredstva za tu namjenu.

Romski jezik kao fakultativni predmet nije uveden ni u jednoj školi niti su obezbijedena alternativna rješenja za izučavanje romskog jezika, a nije izvršen ni odabir osoba koje imaju želju za stručnim osposobljavanjem predavača za romski jezik, kako bi završile ovu vrstu edukacije.

Prema dostavljenim podacima 1.188 ili 39,30% djece uključene u osnovno obrazovanje govori romski jezik, a jedan broj škola ne raspolaže ovim podacima.

Školska literatura za izučavanje romskog jezika u školama u kojima su romska djeca u većem broju nije obezbijedena.

Kroz regionalne inicijative nije uspostavljena saradnja sa katedrama za romski jezik u regiji. U 2011. godini planirano je, a aprila/travnja 2012. godine kroz projekat: „Podrška implementaciji nacionalnih akcionih planova za uključivanje Roma” koji implementira CARE International u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava obavljeno je studijsko putovanje u R. Srbiju. Na tom putovanju prikupljene su potrebne informacije važne za uspostavu saradnje sa katedrama u toj regiji, ali i informacije o modelu koji se primjenjuje u R. Srbiji.

U 25 škola promovirana je kultura i historija Roma na sljedeće načine:

- obilježavanje 8. aprila Svjetskog dana Roma i 6. maja Đurđevdan;
- kroz projekte: „Šarolikost je oko nas, istraži njeno bogatstvo sa posebnim naglaskom na romsku nacionalnu manjinu“, „Kaleidoskop“, „Nacionalne manjine i Dan tolerancije“,

"Inkluzija Roma u osnovno obrazovanje, 2010-2012, Kanton Sarajevo". Kroz navedeno projekte se svakodnevno promovira kultura i historija Roma kroz razne aktivnosti.

Nadležna ministarstva nisu uradila priručnik za nastavno osoblje u cilju njihovog upoznavanja sa romskom tradicijom, kulturom i običajima, ali nastavnici u praksi koriste priručnik: UPOZNAJMO SE – NACIONALNE MANJINE U BOSNI I HERCEGOVINI.

Zaključak

Kad je pitanju očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije nije postignut nikakav napredak. Ako su kroz projektne aktivnosti domaće i strane nevladine organizacije imale određene aktivnosti očito je da nisu polučile nikakav rezultat.

Preporuke

Kako bi se mogle provoditi predviđene mjere ovog cilja preporuke su sljedeće:

1. Izrada priručnika o jeziku Roma za nastavnike.
2. Izrada priručnika o jeziku Roma za učenike od prvog do devetog razreda osnovne škole.
3. Izrada stručne literature o historiji Roma.
4. Izrada stručne literature o kulturi i tradiciji Roma.
5. Izrada stručne literature o književnosti Roma.
6. Pokretanje izbornog predmeta iz romskog jezika na katedrama fakulteta i universiteta u cilju osposobljavanja nastavnog kadra za romski jezik.
7. Pokretanje izbornog predmeta o kulturi i književnosti Roma na katedrama fakulteta i univerziteta u cilju osposobljavanja nastavnog kadra za rad sa romskom djecom.
8. Obezbjeđivanje školske literature za izučavanje romskog jezika: rječnik (drugo izdanje), gramatika, pravopis, lektira.

Cilj 4: Izgradnja sistemskih rješenja koja će dovesti do zadovoljavanja u obrazovnim potrebama Roma

Formiranjem Stručnog tima i uspostavljanjem šire mreže podrške Stručnom timu počinje se sa provođenjem RAP-a i realiziraju se dvije od sedam mjera ovog cilja.

Kad je u pitanju izdvajanje budžetskih sredstava koja su izdvojena u 2011. godini, a koja bi trebala biti dostatna da podrže upis, pohađanje i završetak škole sve romske djece stanje je sljedeće za:

- FBiH
 - Za udžbenike za 754 djece od I-VIII razreda o.š – sredstva osiguralo Ministarstvo obrazovanja Tuzlanskog kantona (nije iskazano novčano);
 - Za stipendije **6.500 KM** osigurala Općina Jablanica - HNK
 - Za školski pribor i sufinanciranje vanrednog školovanja osigurala Vlada KSB **2.459,40 KM;**
 - Za udžbenike, školski pribor za svu romsku djecu koja pohađaju o.š. osiguralo Ministarstvo obrazovanja Unsko-Sanskog kantona (nije iskazano novčano);

- Za siromašnu djecu, pa i romsku, osiguralo Ministarstvo obrazovanja Sarajevskog kantona (nije iskazano novčano);
- Ze-Do kanton nije osigurao sredstva.

U šest kantona u FBiH (koji su nastanjeni Romima) ukupno se stipendiraju 52 učenika i studenta (14 stipendija iz budžetskih sredstava i 38 stipendija iz donatorskih sredstava).

➤ RS

Nije iskazano novčano ali Ministarstvo prosvjete i kulture i Grad Banja Luka osigurava novčana sredstva za udžbenike za romsku djecu za osnovne i srednje škole i S. O. Bijeljina **12. 000, 00 KM** za užinu.

Ukupno se stipendira 19 romskih učenika i studenata (18 stipendija iz budžetskih sredstava Grada Banja Luka i 1 stipendija iz donatorskih sredstava).

➤ Brčko Distrikt BiH

Nije iskazano novčano ali su sredstva osigurana za udžbenike, užinu i prevoz za učenike o.š.

Fond za stipendiranje Roma nije formiran na entitetskom ni kantonalnom nivou, a predviđen je u RAP-u. Nema podataka da li se na konkurs za prijem nastavnika u školama prijavio neko iz reda romske nacionalne manjine.

Kroz projekte je bilo angažovano 26 romskih asistenata u školama i samo 1 romski asistent kojeg je uključila škola u Bijeljini. 25 romskih asistenata su imali završenu srednju školu i 2 osnovnu.

Zaključak

Prateći indikatore po mjerama ovog cilja može se zaključiti da je postignut određeni napredak. Uspostavom Stručnog tima i sistema prikupljanja podataka i dostavljanja informacija Stručnom timu sa svim pokazateljima (indikatorima) omogućava se monitoring RAP-a. Na taj način osigurava se i praćenje osnovnih pokazatelja (indikatora) koji se odnose na nivo postignuća djece romske nacionalnosti u odnosu na ostalu djecu, broj ispisane djece romske nacionalnosti iz škole u odnosu na drugu djecu i eventualna prisutnost diskriminacije u obrazovanju.

Vidljivo je i izdvajanje budžetskih sredstava koja još uvijek nisu dostatna da podrže upis, pohađanje i završetak škole sve romske djece.

Povećanje zastupljenosti nastavnog osoblja romske nacionalnosti u školama se nije moglo postići jer takvog kadra nema u Bosni i Hercegovini ili možda pak postoji u nekom pojedinačnom slučaju.

Napredak nije postignut u osiguranju finansijskih i pravnih mogućnosti u cilju angažiranja asistenata ili medijatora romske nacionalnosti u nastavi.

Preporuke

1. Kroz projektne aktivnosti, u škole u kojima su romska djeca u većem broju, obezbijediti romske asistente za dopunsku nastavu, a koji bi pored pomoći djeci u

savladavanju gradiva imali obavezu da obilaze i njihove porodice i dostavljaju podatke školama i o djeci koja trebaju biti uključena u predškolske programe. Ova aktivnost bi imala višestruki učinak. Na taj način bi se zaposlili Romi sa završenom srednjom školom, romska djeca bi imala manje poteškoća u savladavanju jezika i dobili primjere pozitivne identifikacije. Ove projektne aktivnosti bi trebalo voditi Ministarstvo za ljudska prava i ministarstva obrazovanja entiteta uz značajan doprinos romskog NVO. Također, u zakonskim rješenjima precizno regulirati i definirati ulogu asistenata/medijatora romske nacionalnosti, tako da jasno bude utvrđeno ko je odgovoran za pomaganje učenicima na nastavnom satu, ko im pruža vanškolsku podršku u učenju, a ko surađuje sa roditeljima i romskim zajednicama.

2. S obzirom da nadležna ministarstva izdvajaju sredstva za obrazovanje Roma, trebala bi predvidjeti posebnu budžetsku stavku za primjenu RAP-a jer se stiče pogrešna slika da se budžetska sredstva za ovu namjenu ne izdvajaju na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou.
3. Ministarstva obrazovanja koja su nominovala svoje predstavnike u širu mrežu podrške Stručnom timu bi trebala istim osigurati naknadu za rad s obzirom da ove aktivnosti ne mogu biti finansirane iz donatorskih sredstava.
4. Ministarstvo za ljudska prava treba da osigura naknadu za rad članova Stručnog tima u skladu sa članom 5. Odluke o formiranju Stručnog tima. Rad članova Stručnog tima ne može biti finansiran iz donatorskih sredstava kroz projektne aktivnosti.